

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз.....	13
Оқулық мақсаты.....	14
Оқулық ерекшеліктері.....	16
Алғыс	18
КІРІСПЕ. Негізгі математикалық шолу	21
Калькулятор және компьютер	21
Айнымалы және символ	22
Амалдар.....	23
Теріс сандармен жұмыс істеу	25
Дәлдік және дөңгелектеу	26
Формулалар, күрделі амалдар және амалдарды орындау тәртібі.....	26
Жаттығулар.....	28
Жауаптар.....	28
1. Кіріспе.....	31
Статистиканы не үшін оқиды?	32
Ғылыми зерттеулердегі статистиканың рөлі	32
Ғылыми процесс барысына саяхат	33
Оқулық мақсаттары	37
Дескриптив және инференциал статистика	38
Дескриптив статистика	38
Инференциал статистика	40
Өлшем деңгейі	41
Өлшемнің номинал деңгейі	42
Өлшемнің реттік деңгейі.....	44
Өлшемнің интервалдық-пропорционалды деңгейі	45
Қорытынды тұжырымдар	48
I бөлім. Дескриптив статистика	57
2. Негізгі дескриптив статистика: кесте, пайыздық көрсеткіш, қатынас, коэффициент және диаграмма	59
Номинал айнымалыларға арналған жиілік үлестірімі	60
Нақтылықты арттыру: пайыздық көрсеткіштер мен пропорциялар	62
Реттік айнымалыларға арналған жиілік үлестірімі	67
Интервалдық-пропорционалды айнымалыларға арналған жиілік үлестірімі	68

Интервалдық-пропорционалды айнымалыларға арналған жиілік үлестірімдерін құрастыру	68
Белгіленген шектер	69
Ортаңғы нүктелер	70
Кумулятив жиілік және кумулятив пайыздық көрсеткіш	70
Тең емес кластық интервал	73
Қорытынды. Интервалдық-пропорционалды айнымалылардың жиілік үлестірімдері	74
Жиілік үлестірімдерін шығару үшін SPSS бағдарламасын пайдалану	76
Қатынас, коэффициент және пайыздық өзгеріс	79
Қатынас	79
Коэффициент (көрсеткіш)	80
Пайыздық өзгеріс	81
Мәліметтерді ұсынуға диаграмманы пайдалану	85
Дөңгелек диаграмма	85
Бағандық диаграмма	86
Гистограмма	87
Сызықтық диаграмма	88
График жасауда SPSS бағдарламасын пайдалану	91
3. Орталық тенденция өлшемдері	105
Мода	106
Медиана	108
Арифметикалық орта	110
Арифметикалық ортаның үш сипаттамасы	112
Орталық тенденция өлшемдерін алу үшін SPSS-ті пайдалану	117
Орталық тенденция өлшемін таңдау	119
4. Дисперсия өлшемдері	133
Құлаш (R) және кватиль аралық құлаш (Q)	135
Құлаш пен кватиль аралық құлашты есептеу	136
Стандарт девиация және вариантс	138
Стандарт девиацияны есептеу: қосымша мысал	142
Дисперсияны визуалдау: боксплоттар	144
Стандарт девиацияны интерпретациялау	148
Дисперсия өлшемдерін есептеуде SPSS бағдарламасын пайдалану	150
5. Қалыпты қисық	168
Қалыпты қисықтың ерекшеліктері	169
Қалыпты қисықты пайдалану	172
Z шаманы есептеу	172
Қалыпты қисық кестесі (A қосымшасы)	173
Шамадан жоғары және төмен жалпы ауданды табу	176
Екі шама арасындағы ауданды табу	178
Ықтималдықты бағалау үшін қалыпты қисықты қолдану	182
Ықтималдықты есептеу	182
Ықтималдық және қалыпты қисық	184

II бөлім. Инференциал статистика	191
6. Инференциал статистика, іріктеу үлестірімі мен бағалауға кіріспе	193
Ықтимал іріктеу: негізгі ұғымдар	194
Репрезентатив іріктемелерді таңдау	195
Қарапайым кездейсоқ іріктеу	196
Іріктеу үлестірімі	197
Іріктеу үлестірімі: Жалпы әлеуметтік сауалнаманы (GSS) пайдаланудың қосымша мысалы	203
GSS және бас жиынтық	203
GSS және іріктеме	204
GSS және іріктеу үлестірімі	204
Символдар және терминология	206
Бағалауға (есептеуге) кіріспе	207
Бағалауды таңдау критерийлері: ығысу және тиімділік	207
Ығысу	207
Тиімділік	209
Интервалды бағалау процедуралары	211
Іріктеменің арифметикалық ортасын пайдалану арқылы интервалды бағалау процедуралары (үлкен іріктеме)	213
Іріктеме пропорциялары арқылы интервалды бағалау процедуралары (үлкен іріктеме)	217
Сенімділік интервалын есептеу қорытындысы	220
Интервалдық бағалаудың ауқымын бақылау	221
Интервал ауқымы мен сенімділік деңгейі	221
Интервал ауқымы және іріктеме көлемі	222
Сенімділік интервалдарын құрастыру үшін SPSS бағдарламасын пайдалану	223
7. Гипотезаны сынау-I. Бір іріктемелік кейс	237
Гипотезаны сынауға кіріспе	239
Гипотезаны сынаудың бес сатылы моделі	245
Біржақты немесе екіжақты критерийді таңдау	249
Маңыздылықты сынау түрлері	249
Біржақты критерий мен екіжақты критерийді салыстыру. Бес сатылы модель	251
Біржақты критерийді пайдалану	252
Альфа деңгейді таңдау	255
Стюдент үлестірімі (t үлестірімі)	258
t үлестірімі: В қосымшасын қолдану	260
Гипотезаны сынауда t үлестірімін қолдану	261
Бір іріктемелік пропорциялар үшін гипотезаны сынау (үлкен іріктеме)	264
Іріктеме пропорциялары арқылы гипотезаны сынау	265
8. Гипотезаны сынау-II. Екі іріктемелік кейс	275
Бір іріктемелік кейс пен екі іріктемелік кейсті салыстыру	277

Іріктемелік арифметикалық орта арқылы гипотезаны сынау (үлкен іріктеме).....	278
Іріктемелік арифметикалық орта арқылы гипотезаны сынау (шағын іріктеме).....	284
Бес сатылы модель және t үлестірімі.....	284
Маңызды айырмашылықтар үшін іріктемелік арифметикалық ортаны тексеруде SPSS бағдарламасын пайдалану.....	287
Іріктеме пропорциялары арқылы гипотезаны сынау (үлкен іріктеме).....	289
Іріктеме пропорциялары арқылы гипотезаны сынауды жүргізу (үлкен іріктеме).....	290
Гипотезаны сынаудың шектеулері: статистикалық маңыздылық пен өзектілікті салыстыру.....	295
9. Гипотезаны сынау-III. Дисперсиялық талдау.....	312
Дисперсиялық талдаудың логикасы.....	313
ANOVA есептеуі.....	315
Дисперсиялық талдауды есептеу мысалдары.....	318
ANOVA-ға арналған маңыздылық тесті.....	320
Дисперсиялық талдауды есептеу мен тексеруге қатысты қосымша мысал.....	325
SPSS бағдарламасын пайдалану: ANOVA тесті.....	328
Тест шектеулері.....	330
10. Гипотезаны сынау-IV. Хи-квадрат.....	345
Бивариатив кестелер.....	347
Хи-квадрат логикасы.....	348
Хи-квадратты есептеу.....	350
Есептеу үлгісі.....	350
Тәуелсіздікті бағалауға арналған хи-квадрат тесті.....	353
Бағандардың пайыздық көрсеткіші.....	355
Хи-квадрат тесті: қосымша мысал.....	358
SPSS бағдарламасын пайдалану: кросскесте және хи-квадрат.....	360
Хи-квадрат тестінің шектеулері.....	362
III бөлім. Ассоциацияның бивариатив өлшемдері.....	377
11. Номинал және реттік айнымалылардың бивариатив ассоциациясы.....	379
Ассоциация және бивариатив кестелер.....	381
Бивариатив ассоциацияның үш сипаттамасы.....	382
Ассоциация және статистикалық маңыздылық.....	388
Ассоциация және себеп-салдарлық.....	388
Ассоциация өлшемдері: кіріспе.....	391
Номинал айнымалыларға арналған ассоциация өлшемдері.....	391

Ассоциацияның хи-квадратқа негізделген өлшемдері:	
phi және Крамердің V коэффициенті	391
Phi және Крамердің V коэффициентінің шектеулері	393
Қатені пропорционал төмендетуге негізделген ассоциация өлшемі	394
Лямбданың шектеулері	397
Ықшамдалған реттік айнымалыларға арналған ассоциация өлшемдері.....	399
Гамма	399
SPSS-ті пайдалану: кросскесте және гамма.....	404
Үздіксіз реттік айнымалыларға арналған ассоциация өлшемі:	
Спирменнің Rho (r_s) корреляциясы.....	406
12. Интервалдық-пропорционалды айнымалылар	
арасындағы ассоциация	423
Шашыранды диаграмма және регрессиялық талдау	424
Шашыранды диаграмма құрастыру	425
«Қолдан жасалған» регрессия сызығын қосу	426
Үш сұраққа жауап беру үшін шашыранды диаграмма пайдалану	426
Сызықтықты тексеру үшін шашыранды диаграмма пайдалану	427
Шашыранды диаграмма жасауда SPSS бағдарламасын пайдалану.....	429
Шашыранды диаграмманы болжам үшін пайдалану	430
Регрессия сызығы	431
Регрессиялық коэффициентті есептеу және интерпретациялау (a және b).....	433
Ең кіші квадраттардың регрессия сызығы арқылы Y шамасын болжау.....	436
Корреляциялық коэффициент (Пирсонның r -і).....	437
Корреляциялық коэффициентті интерпретациялау: r^2	439
Детерминация коэффициенті	439
X -сіз Y -ті болжау	439
X арқылы Y -ті болжау.....	441
Түсіндірілген, түсіндірілмеген және жалпы вариация.....	441
Регрессиялық талдау жасау және Пирсонның r және r^2 корреляцияларын есептеу үшін SPSS-ті пайдалану.....	444
Корреляциялық матрица	445
Корреляциялық матрица жасау үшін SPSS бағдарламасын пайдалану.....	446
Корреляциялық матрицаны талдау	446
Корреляция және себеп-салдарлық.....	448
Корреляция және статистикалық маңыздылық	449
Корреляция, регрессия, өлшем денгейі және шартты айнымалылар	450
Шартты айнымалымен регрессиялық талдау жасауда SPSS бағдарламасын пайдалану	451
IV бөлім. Мультивариатив техникалар	467
13. Жұптық корреляция, көптүрлі регрессия және корреляция	469
Жұптық корреляция.....	471
Байланыс түрлері	471
Жұптық корреляция коэффициентін есептеу және интерпретациялау	474
Көптүрлі регрессия: тәуелді айнымалыны болжау	478

Жұптық көлбеу.....	479
Көптүрлі регрессия: тәуелсіз айнымалылардың әсерін бағалау	483
Стандартталған регрессия коэффициентін есептеу	484
Көптүрлі корреляция	486
Көптүрлі детерминация коэффициентін есептеу және интерпретациялау (R^2).....	487
Регрессиялық талдау жасауда SPSS-ті пайдалану	488
Көптүрлі регрессия мен корреляцияның шектеулері.....	492
A қосымшасы. Қалыпты қисық астындағы аумақ	509
B қосымшасы. t үлестірімі.....	513
C қосымшасы. Хи-квадрат үлестірімі	514
D қосымшасы. F үлестірімі	515
E қосымшасы. Статистиканы пайдалан:	
зерттеу жобаларына арналған идеялар.....	517
1-жоба. Дескриптив статистика.....	517
2-жоба. Бағалау	518
Арифметикалық ортаны бағалау.....	519
Пропорцияларды бағалау	519
3-жоба. Маңыздылықты сынау	520
Екі іріктемелік t тесті (8-тарау)	520
Дисперсиялық талдау (9-тарау)	521
Хи-квадрат (10-тарау)	521
4-жоба. Байланыстар күші мен маңыздылығын талдау	
Бивариатив кестені пайдалану	522
Интервалдық-пропорционалды айнымалыларды қолдану	523
F қосымшасы. SPSS-ке кіріспе.....	525
Жұмысты бастау. Дерекқор және компьютер файлдары	526
SPSS-ті іске қосу және дерекқор жүктеу	529
Дерекқормен жұмыс істеу	531
SPSS-ті жұмысқа қосу: статистика шығару	532
Нәтижелерді басып шығару және сақтау	534
SPSS жұмысын аяқтау.....	534
G қосымшасы. Барлық дерекқор бойынша кодтар жинағы.....	535
Жалпы әлеуметтік сауалнамаға арналған кодтар жинағы, 2012 жыл	535
<i>States</i> дерекқорына арналған кодтар жинағы	543
Халықаралық тұрғындар (<i>Intl-POP</i>) дерекқорына арналған кодтар жинағы.....	545
Штаттағы қылмыс деңгейі дерекқорына арналған кодтар жинағы (<i>CrimeTrends84-12</i>)	548
Тарау соңындағы тақ санды жаттығулардың жауаптары.....	549
Глоссарий	565
Жиі қолданылатын формулалар	573